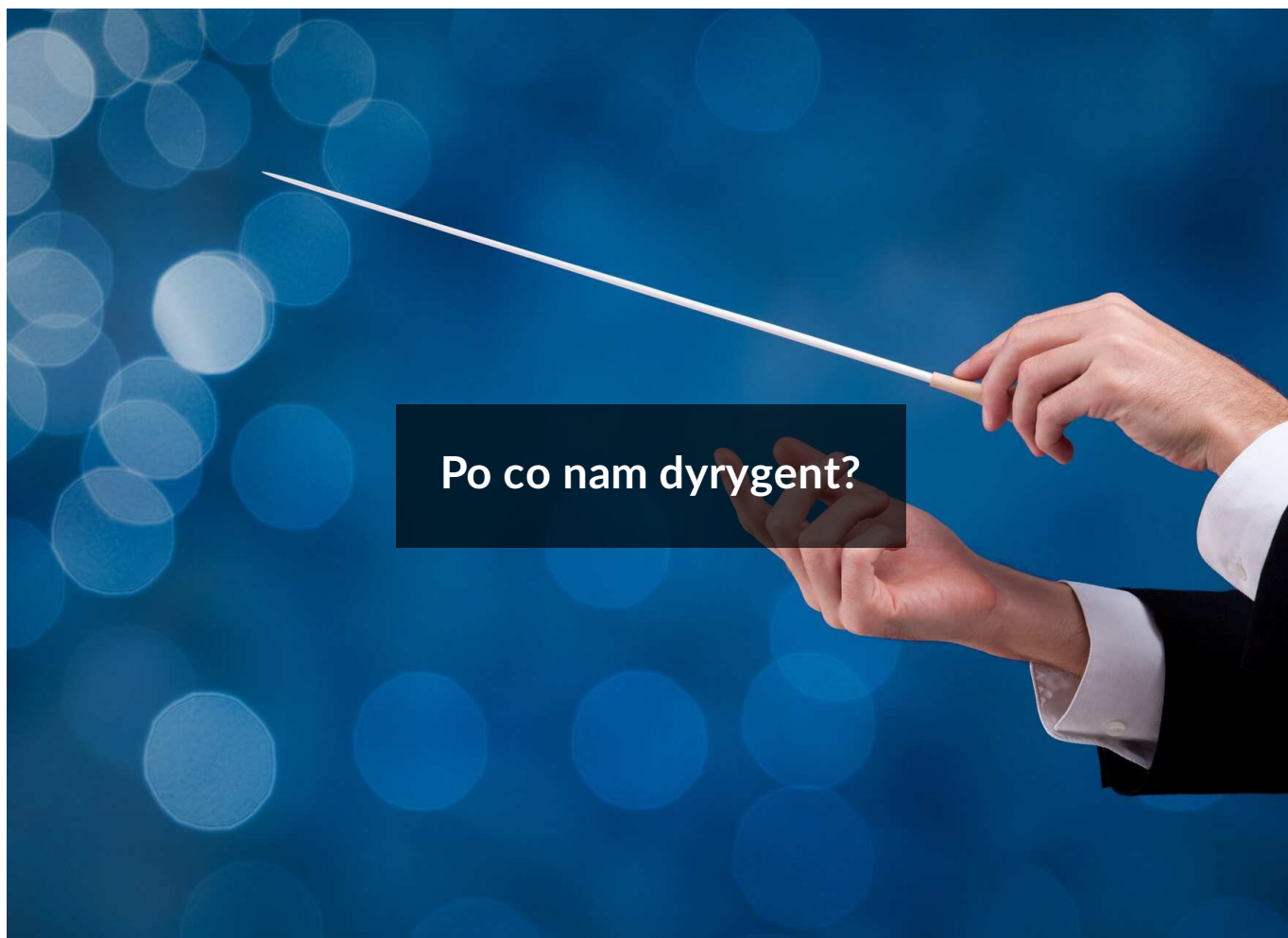

Po co nam dyrygent?

- Po co nam dyrygent?

Ważne daty

1908-1989 – lata życia Herberta von Karajana

1918-1990 – lata życia Leonarda Bernsteina

1951 – pierwsza edycja Międzynarodowego Konkursu dla Młodych Dyrygentów w Besançon we Francji

1979 – pierwsza edycja Międzynarodowego Konkursu dla Dyrygentów im. Grzegorza Fitelberga

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

1. Uczeń zna, rozumie i wykorzystuje w praktyce:

2) określa podstawowe elementy muzyki (rytm, melodię, harmonię, agogikę, dynamikę, kolorystykę, artykulację).

III. Kultura muzyczna, narodowe i światowe dziedzictwo kulturowe. Uczeń:

2. zna i wymienia instytucje upowszechniające kulturę muzyczną we własnym regionie, kraju i na świecie oraz ich działalność, a także śledzi wydarzenia artystyczne;

3. poszukuje informacji o muzyce w wydawnictwach książkowych, multimedialnych i innych dostępnych źródłach.

Nauczysz się

charakteryzować rolę dyrygenta;

przedstawiać sposób pracy wybitnych dyrygentów;

rozdzielać dzieła dyrygentów: Herberta von Karajana i Leonarda Bernsteina.

Skąd się wziął dyrygent?

Już od początku istnienia muzyki potrzebna była postać prowadzącego, który zorganizowałby wykonawców i określił kształt wykonywanej kompozycji. Zanim pojawił się dyrygent, osobą która dawała sygnał rozpoczęcia lub zakończenia utworu muzycznego był klawesynista potem koncertmistrz albo też pierwszy skrzypek w zespole. W XVII i XVIII wieku w pojedynczych przypadkach kierujący zespołem stał już przed zespołem przodem do publiczności. W jednej dłoni trzymał on laskę (podobną do buławy marszałkowskiej), którą wybijał rytm, a drugą wyznaczał sposób interpretacji utworu, wykonując przy tym różne ruchy rękoma. Jednym z pierwszych znanych dyrygentów był francuski kompozytor barokowy Jean-Baptiste Lully wspomniany poniżej przez wybitnego współczesnego polskiego dyrygenta Jacka Kaspszyka.

☞ *Tomasz Cyz: Skąd się wziął dyrygent? Kiedy zrodziła się potrzeba istnienia takiej funkcji i roli?*

Jacek Kaspszyk: Najpierw trzeba by cofnąć się do czasów Lully'ego, do kogoś, kto bardziej zajmował się organizowaniem muzyków do grania

niż kimś, kto prowadzi orkiestrę w dzisiejszym rozumieniu tego słowa. Potem był Kapelmeister, a gdzieś od Mahlera można już zacząć mówić o dyrygentach-kreatorach, którzy swoją osobowością, charyzmą i odziaływaniem dawali nam nie tylko zorganizowany przebieg muzyki zapisanej w nutach, lecz także – a może przede wszystkim – interpretację. I właściwie od tego momentu dyrygenci zaczęli się różnić. (...)

Czarna magia dyrygentury, rozmowa Tomasza Cyza z dyrygentem Jackiem Kaspszykiem:

Źródło:

http://fundacjafileharmoniiwarszawskiej.pl/dla_pracownikow_fn/multimedia/artykuly/kaspszyk_ruch_m.pdf (dostęp z dnia 31.03.2018)

Zadania dyrygenta

☞ Tomasz Cyz: Jakie są etapy pracy dyrygenta?

Jacek Kaspszyk: Pierwsza rzecz to dokładne zapoznanie się z konstrukcją utworu z jego formą, następnie ze wszystkimi nutami, z harmonią. Następnie wnikanie w to, co poza zapisem nutowym może istnieć – zaistnieć – w tej muzyce. A więc to, co było najważniejsze dla kompozytora, wreszcie wszystkie konteksty.

Czarna magia dyrygentury, rozmowa Tomasza Cyza z dyrygentem Jackiem Kaspszykiem:

Źródło:

http://fundacjafileharmoniiwarszawskiej.pl/dla_pracownikow_fn/multimedia/artykuly/kaspszyk_ruch_m.pdf (dostęp z dnia 31.03.2018)

Dyrygent odgrywa ważną rolę w wykonaniu utworu – wyznacza **tempo**, wskazuje wejścia poszczególnych muzyków, decyduje, jak długo ma trwać dźwięk. On interpretuje dzieło muzyczne i przekazuje orkiestrze lub śpiewakom, jak wykonać utwór. W chórze pokazuje śpiewakom o wejściu danego głosu. Wszystko to musi przekazać w rzeczywistym czasie. Narzędziami dyrygenta, które służą tej komunikacji są batuta i partytura.

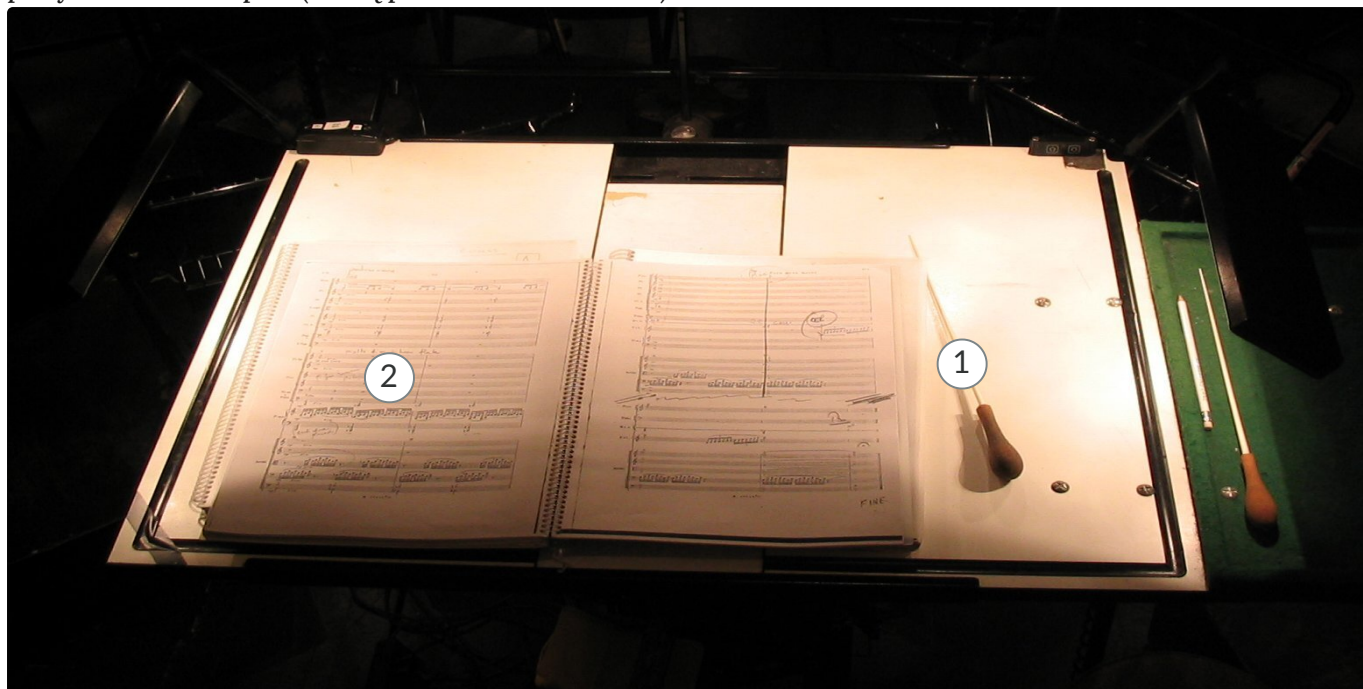
Tomasz Cyz: *Czy dyrygowania można nauczyć?*

“ Jacek Kaspszyk: *Uczenie dyrygentury wydaje mi się jakąś czarną magią. Skrzypkowi, pianiście, trębaczowi możemy pewne rzeczy pokazać - technicznie, warsztatowo. A tutaj? Jak uwrażliwić studenta dyrygentury? Uwrażliwić na dźwięk? To kwestia talentu. Czy ręce są ważne? Doświadczeni dyrygenci mówią, że ręce nie są najistotniejsze. Ważniejsza jest twarz, oczy, bezpośredni kontakt z muzykiem, z orkiestrą. Ale na początku muszą być ręce, klarowność gestów, niekoniecznie mają być ładne, tylko znaczące - ekspresyjnie, dynamicznie, agogicznie. Komunikatywne. I jeszcze to specyficzne i nieodzowne w dyrygowaniu poczucie czasu - czy tego można nauczyć? Uczulić - owszem, ale nauczyć? Możemy się nauczyć taktować, nawet w ciągu jednej lekcji, ale **auftakt**? To on daje nam przebieg czasowy utworu, od którego nie ma odwołania. Tu nie może być niespodzianki, zaskoczenia, może być tylko reguła. Każdy z nas jest inaczej zbudowany fizycznie, każdy ma podświadome nawyki i przyzwyczajenia. Czasem więc lepiej mówić, czego nie powinniśmy robić, niż co powinniśmy. Poza prawidłowym auftaktem...*

Czarna magia dyrygentury, rozmowa Tomasza Cyza z dyrygentem Jackiem Kaspszykiem:

Źródło:

http://fundacjafileharmoniiwarszawskiej.pl/dla_pracownikow_fn/multimedia/artykuly/kaspszyk_ruch_m.pdf (dostęp z dnia 31.03.2018)

Batuta (wł. uderzenie, takt) jest wydłużoną pałeczką, która służy dyrygentowi do wyraźniejszej komunikacji z muzykami wykonującymi dzieło. Najczęściej wykonana jest z drewna, bambusa, włókna szklanego i innych lekkich elementów, a jej długość to zazwyczaj około 30 cm.

Partytura jest wyciągiem wszystkich sekcji orkiestry lub głosów chóru, zapisanym w postaci książki. Dzięki niej dyrygent wie, w jaki sposób powinien prowadzić melodię, a także zna założenia kompozytora, które zapisane są w poszczególnych taktach.

Batuta i partytura, Wikipedia, CC BY-SA 3.0

Uznani dyrygenci XIX i XX wieku

Ważnymi współczesnymi dyrygentami są: Herbert von Karajan i Leonard Bernstein. Karajan dążył do doskonałości pod względem i artystycznym i technicznym – takich, które staną się wzorcami interpretacji dla współczesnych i potomnych. Bernstein dyrygował najlepszymi orkiestrami świata, był długoletnim szefem orkiestry Filharmonii Nowojorskiej. Dyrygenci stali się także postaciami uwiecznionymi w wielu tekstach literatury oraz filmach.

Film dostępny pod adresem [/preview/resource/RZUzY5RNjXYc3](#)

Herbert von Karajan i Leonard Bernstein - różnice pomiędzy pracą dyrygentów, online-skills, CC BY 3.0

Film o Herbercie von Karajanie i Leonardzie Bernsteinie. Materiał ukazuje dwóch wybitnych dyrygentów, kierujących wykonaniem tego samego dzieła pierwszej części piątej Symfonii Beethovena. Sam utwór jest żarliwy, pełen grozy i dramatyzmu. Wykonuje go orkiestra symfoniczna. Rozpoczyna się tzw. motywem losu czyli schematem „trzy krótkie dźwięki i jeden długi”. Motyw ten powraca wielokrotnie w utworze. Tak dramatyczny utwór jest doskonałym przykładem, na którym można ukazać technikę dyrygenta. Pierwszym przedstawionym w filmie dyrygentem jest Herbert von Karajan. Na początku filmu widzimy planszę, a lektor odczytuje tekst: Karajan był dyrygentem orkiestry filharmonii w Berlinie, a jego dyrygowanie było bardzo mocno kontrolowane; bardzo często podczas koncertów dyrygował z zamkniętymi oczami, a także nie ruszał żadną częścią ciała poza głową i dłońmi, którymi kierował zespołem. Pojawia się film, na którym Karajan dyryguje zgodnie z odczytanym opisem: przez cały czas jego oczy są zamknięte, jest bardzo skupiony, cała energia idzie z rąk, których ruchy są bardzo zróżnicowane: w dramatycznych momentach bardzo ostre, w łagodnych bardzo miękkie. Zmienia się jeszcze mimika twarzy dyrygenta, ale nie chodzi tu o kontakt z orkiestrą, a raczej o wyrażanie uczuć płynących z muzyki. W drugiej połowie filmu przedstawiony jest kolejny dyrygent. Pojawia się plansza, a lektor odczytuje tekst: Leonard Bernstein, który prowadził orkiestrę nowojorskiej filharmonii, był znany z bardzo ekspresyjnej dyrygentury, ruszania całym ciałem, miejscami nawet podskakiwania.

Pojawia się film, na którym Bernstein prowadzi wykonanie pierwszej części piątej Symfonii. Jego sposób dyrygowania jest zgoła inny: Porusza całym ciałem, szuka kontaktu wzrokowego z orkiestrą, w bardziej rytmicznych fragmentach cały podryguje. Na końcu filmu lektor podsumowuje: Obydwaj dyrygenci byli wybitnymi fachowcami w swojej dziedzinie, pomimo dzielących ich technik, co doskonale widać w Symfonii No. 5 Beethovena, którą wykonywali.

Polecenie 1

Zastanów się nad sposobem dyrygentury. Odpowiedz, jak ona może wpłynąć na odbiór dzieła muzycznego.

Obecnie popularnością cieszą się konkursy dyrygenckie. Wymagają one dużych nakładów finansowych, dlatego ich liczba jest ograniczona. Pierwszym wydarzeniem tego typu był Międzynarodowy Konkurs dla Młodych Dyrygentów w Besançon we Francji. Jego pierwsza edycja miała miejsce w 1951 roku. Inne konkursy odbywały się w Kopenhadze, Parmie, Tokio. Również w Polsce można wziąć udział w wydarzeniu tego typu. We Wrocławiu odbywa się Ogólnopolski Konkurs dla Studentów Dyrygentury im. Adama Kopczyńskiego, a w Białymstoku Ogólnopolski Konkurs Dyrygentów im. Witolda Lutosławskiego. Jednym z najważniejszych polskich konkursów jest Międzynarodowy Konkurs dla Dyrygentów im. Grzegorza Fitelberga, który odbył się po raz pierwszy w 1979 roku.

Zadania

Ćwiczenie 1

Zaznacz prawdziwe zdania.

☐

Dyrygent odpowiedzialny jest za komponowanie utworów.

☐

Batuta ma zazwyczaj około 30 cm długości.

☐

Pierwsi dyrygenci korzystali z laski.

☐

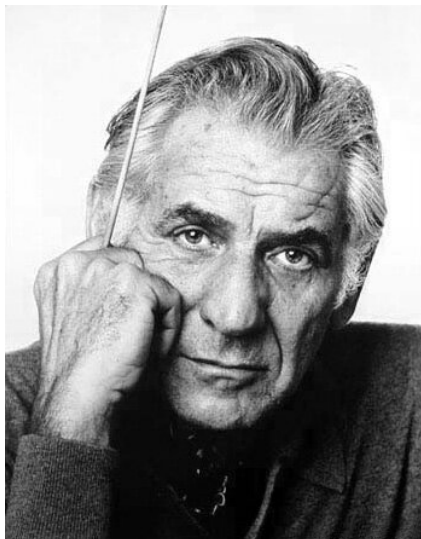
Herbert von Karajan jest pierwszym znanym dyrygentem w historii muzyki.

Ćwiczenie 2

Do fotografii dobierz nazwisko dyrygenta.

Herbert von Karajan

Leonard Bernstein

Grzegorz Fitelberg

Ćwiczenie 3

Dopasuj definicję do pojęcia.

Tempo

Muzyk kierujący wykonaniem utworu muzycznego przez chór lub orkiestrę.

Dyrygent

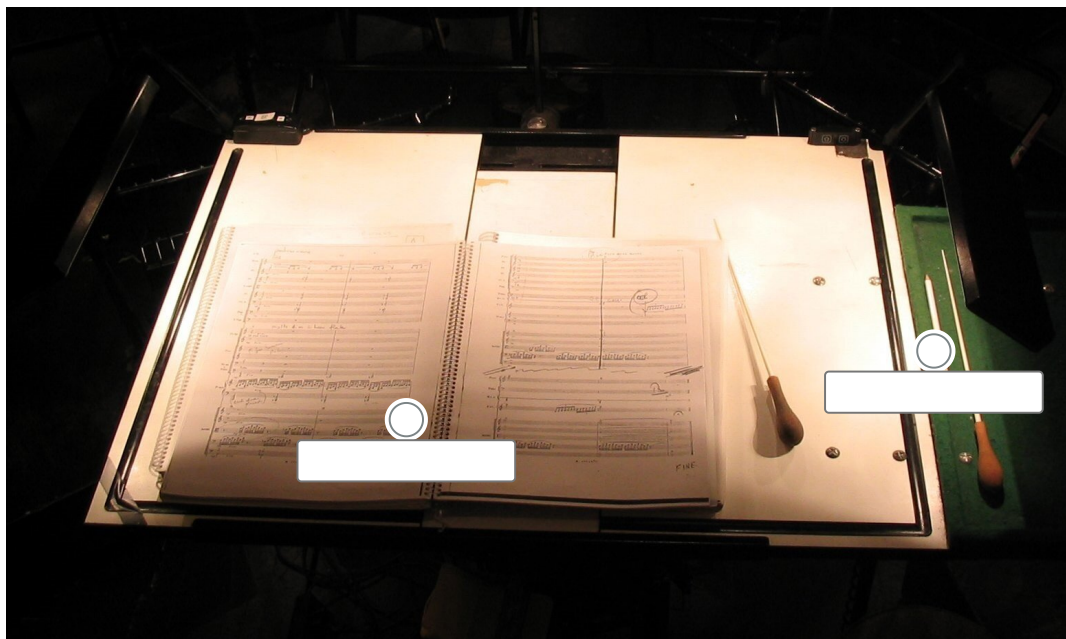
Czynnik regulujący czas trwania dźwięków w utworze muzycznym i wyznaczający ich następstwo w czasie.

Rytm

Stopień szybkości wykonywania utworu muzycznego.

Ćwiczenie 4

Przeciągnij nazwę we właściwe miejsce.

Batuta

Partytura

Partytura i batuta, Źródło: zpe.gov.pl

Ćwiczenie 5

Obecnie popularnością cieszą się konkursy dyrygenckie. Wymagają one dużych nakładów finansowych, dlatego ich liczba jest ograniczona. Pierwszym wydarzeniem tego typu był Międzynarodowy Konkurs dla [] w Besançon we Francji. Jego pierwsza edycja miała miejsce w 1951 roku. Inne konkursy odbywały się w Kopenhadze, Parmie, Tokio. Również w Polsce można wziąć udział w wydarzeniu tego typu. We [] odbywa się Ogólnopolski Konkurs dla Studentów Dyrygentury im. Adama Kopycińskiego, a w [] Ogólnopolski Konkurs Dyrygentów im. Witolda Lutosławskiego. Najstarszym polskim konkursem jest Międzynarodowy Konkurs dla Dyrygentów im. Grzegorza [], który odbył się po raz pierwszy w 1979 roku.

Ćwiczenie 6

Zaznacz wiek, który zapoczątkował występowanie dyrygenta odwróconego do publiczności, a skierowanego w stronę muzyków.

☐ XIX wiek

☐ XVIII wiek

☐ XVII wiek

Ćwiczenie 7

Zaznacz zadania dyrygenta.

☐ Wyznaczanie tempa utworu.

☐ Kontrola jakości brzmienia składu wykonawczego.

☐ Dobieranie sekcji instrumentów do składu wykonawczego.

☐ Interpretacja dzieła muzycznego.

Polecenie 2

Wyszukaj informacji na temat jednego z polskich dyrygentów XX w. Opisz styl jego dyrygentury oraz przyczyny sławy.

Słownik pojęć

Auftakt

jest to pierwszy ruch dyrygenta wprowadzający orkiestrę do gry.

Rytm

czynnik regulujący czas trwania dźwięków w utworze muzycznym i wyznaczający ich następstwo w czasie.

Tempo

szybkość wykonania utworu muzycznego zaplanowana przez kompozytora lub realizowana podczas wykonania, uznawana za jeden z elementów utworu. Tempo może być określane a) za pomocą oznaczeń słownych np. allegro (ruchliwie, wesoło), b) za pomocą metronomu.

Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

sjp.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

Beethoven, „V Symfonia” w wykonaniu Berlin Philharmonic Orchestra pod dyrygenturą Herberta von Karajana, online-skills, CC BY 3.0

Beethoven, „V Symfonia” w wykonaniu Berlin Philharmonic Orchestra pod dyrygenturą Herberta von Karajana, online-skills, CC BY 3.0

Beethoven, „V Symfonia” w wykonaniu avarian Radio Symphony Orchestra pod dyrygenturą Leonarda Bernsteina, online-skills, CC BY 3.0

2

Beethoven, „V Symfonia” w wykonaniu avarian Radio Symphony Orchestra pod dyrygenturą Leonarda Bernsteina, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki* cz. I, 1989

J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki* cz. II, 1989

G. Grove, J. A. Fuller-Maitlan, *A Dictionary of Music and Musicians*, 1922